

УДК (UDC) 94(477)''1990/2014''

<https://doi.org/10.21272/starovyna.2019.54.4>

ОЛЦЬКИЙ В. О.

ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ ПЕТРА КАЛНИШЕВСЬКОГО В УКРАЇНІ

У статті здійснено аналіз вшанування пам'яті останнього кошового Запорозької Січі Петра Калнишевського в Україні через призму формування національної пам'яті українців. Досліджено процес меморіалізації постаті кошового. Проаналізовано створення місць пам'яті та формування відповідних топонімів. Встановлено, що першими місцями пам'яті були пам'ятники у м. Ромни та с. Пустовійтівка Роменського району, відкриті у 1990 р. та 1991 р. відповідно. Перші вулиці на честь Петра Калнишевського названо у м. Запоріжжі та с. Пустовійтівка на початку 1990-х рр., сьогодні в Україні ім'ям кошового названо близько 30 вулиць. Окремо аналізуються наукові заходи та фестивалі, як способи увіковічення. Висвітлено заходи щодо вшанування на місці заслання та поховання - на території Соловецького монастиря. Простежується роль державної та місцевої влади, громадських об'єднань у вшануванні пам'яті Петра Калнишевського. Відзначається, що із початку 2000-х років збільшується увага держави до даного питання. Констатовано, що новий етап у вшануванні наступив після 2008 р., коли Калнишевського було канонізовано УПЦ КП. З цього часу розпочалося будівництво храмів та монастирів на його честь. Встановлено, що особа Петра Калнишевського займає важливе місце в національній пам'яті українців будучи об'єднаною для населення різних регіонів та діаспори.

Ключові слова: кошовий отаман, Запорозька Січ, національна пам'ять, місце пам'яті, канонізація.

В умовах українського сьогодення та сучасних процесів державотворення, одним із визначальних чинників розбудови Української державності та консолідації суспільства є політика національної пам'яті. Попри свою актуальність, це питання вимагає максимальної уваги і обережності, адже ставлення до нього в різних регіонах України є неоднозначним. Досить часто ті чи інші історичні персони сприймаються українцями різних регіонів по-різному. Разом із тим, є велика кількість історичних подій та постатей які не розділяють українське суспільство. Ці історичні постаті виступають прикладом боротьби за українську самостійність, відстоювання її свободи, самопожертви у війні з ворогом. Однією із таких історичних персон є останній кошовий отаман Запорозької Січі Петро Калнишевський, особистість якого гуртує навколо себе українців різних регіонів та діаспори, а його життя та діяльність виступає прикладом відваги та самопожертви за відстоювання національних інтересів.

Водночас, вшанування пам'яті Петра Калнишевського залишається малодослідженим питанням. Більшість матеріалів з даної проблеми складають публікації в періодичних виданнях. У пресі подібні матеріали з'являються із 1990 р., в них вузько висвітлюються переважно ті чи інші заходи по

Оліцький В'ячеслав Олександрович - кандидат історичних наук, старший викладач кафедри історії України, Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка (Україна). ORCID ID 0000-0001-5518-5127.

вшануванню пам'яті [1-4]. Під час відзначення ювілейних дат пов'язаних із кошовим, переважно річниць народження або смерті, кількість таких газетних публікацій дещо збільшується. Варто відзначити і зацікавлення вітчизняних істориків даною проблемою. Так, І. Абаровський [5], О. Іващенко [6], В. Пащенко [7] займалися дослідженням вшанування пам'яті Петра Калнишевського на Роменщині та Недригайлівщині на початку ХХІ ст., В. Коцур та А. Коцур, у своїй праці присвяченій кошовому, зачіпали і його увіковічення на Соловках та Запорозжжі, вищих навчальних закладах де працювали дані дослідники [8, с. 356]. Попри це, варто констатувати, що сьогодні фактично відсутні історичні дослідження, які б комплексно розглядали дане питання, фактично не висвітлено в науковій літературі відродження пам'яті про Петра Калнишевського в Україні на початку 1990-х років, релігійне вшанування та повернення його імені до Збройних сил України.

Метою даної публікації є аналіз увіковічення пам'яті про Петра Калнишевського, як елементу національної пам'яті українців.

Виславши кошового Петра Калнишевського на вічне заслання до Соловецького монастиря, Катерина II та імперська влада сподівалися, що про нього назавжди забудуть не лише серед козацтва але і в Україні в цілому. Разом із кошовим мали піти у небуття і його спроби відстояти самостійність Війська Запорозького та спротив Російській державі. Але про останнього кошового пам'ятали не лише на теренах Запорозжжя, а і на теренах Гетьманщини та Правобережжя і навіть далеко за їхніми межами. Всюди, куди доходила українська душа, разом із нею приходила пам'ять про цього славного козака. Безумовно, що в часи імперії не можливо було проводити офіційні заходи щодо його вшанування, така тенденція продовжилася і в роки радянської влади.

Вперше, офіційне вшанування пам'яті Петра Калнишевського відбулося на зорі незалежності України, у 1990 р. на його батьківщині у Роменському районі Сумської області, багато в чому завдяки Іванові Рішняку та Дмитру Кулиняку. Районною владою було поєднано святкування двох ювілеїв: 500-річчя українського козацтва та 300-річчя від дня народження Петра Калнишевського. У ході підготовки до урочистостей, що планувалися на вересень, було розроблено план заходів, який передбачав створити на малій батьківщині кошового, у с. Пустовійтівці, музей козацької слави, благоустроїти територію навколо залишків побудованої ним Троїцької церкви, встановити пам'ятний знак, перейменувати вулицю села Болотну на вулицю Петра Калнишевського, порушити питання про присвоєння його імені одному із кораблів Чорноморського флоту, а на трасі Ромни-Суми, на в'їзді до с. Пустовійтівки, встановити трикутний стовп із зазначенням відстаней до Пустовійтівки 1,5 км., до Запорозької Січі (о. Хортиця) - 650 км., до Соловецьких островів - 2,5 тис. км. та провести в селі «Свято козацької слави» [1; 2].

Тоді ж було порушено питання і щодо самої Троїцької церкви. Розглядалися різні варіанти вирішення проблеми, зокрема і щодо можливості перевезення залишків храму на острів Хортиця. Але кардинально проти такого рішення виступила громадськість. Тому у якості компромісу вирішено

було капітально відремонтувати фундамент, а фрагмент надземної частини законсервувати із можливим накриттям прозорим куполом.

Всі заплановані заходи стикалися із однією великою проблемою - відсутністю коштів. За таких умов голова виконкому Роменської районної Ради і один із організаторів святкування Іван Рішняк звертався до громадян і організацій із проханням матеріальної допомоги. З цією метою було відкрито спеціальний рахунок. На це звернення відреагувала не лише Сумщина але і вся Україна. Наприклад, П. Матусевич із Києва надіслав 35 карб., колектив аптеки № 131 Жидачівського району Львівської області - 20 карб., колектив одного із «Промбудів» м. Києва - 90 карб. тощо [2].

На початку серпня 1990 р. у м. Ромни відбулося свято козацької слави присвячене 500-річчю Запорозької Січі та 300-річчю від дня народження Петра Калнишевського. Воно розпочалося вранці із панахиди за останнім кошовим біля Соборно-Василівської церкви міста, потім присутні хресним ходом вирушили до Покровської гори, де пройшов молебінь і овячення пам'ятного знака на честь Петра Калнишевського. Його встановили на в'їзді до міста, на місці де стояла збудована коштом кошового Покровська церква. Автором скульптурної роботи був художник-оформлювач роменського заводу «Поліграфмаш» Микола Колесов. У роботі над барельєфом він спирався на зображення кошового на січовій іконі. У спеціально виготовлені ядра пам'ятника засипано землю із місць пов'язаних із основними віхами життя кошового - рідної Пустовійтівки, славної Запорозької Січі, далеких Соловків. Після урочистої частини, святкування продовжилися на міському стадіоні «Електрон», де відбулося театралізоване дійство, виступи учасників художньої самодіяльності, виставка майстрів народних промислів області, частування тощо [3]. Не все із амбітних планів вдалося виконати, але вдалося найголовніше - започаткувати традицію вшанування пам'яті Петра Калнишевського.

Пам'ятні заходи відбулися не лише на Роменщині. Із нагоди 500-річчя запорозького козацтва сесія Запорозького міськвиконкому прийняла рішення про перейменування однієї із вулиць міста на честь Петра Калнишевського [4]. У продовженні відзначення 300-літнього ювілею від дня народження, у 1991 р. відбулися урочистості у с. Пустовійтівка, в ході яких було встановлено бронзовий пам'ятник (автори Василь Бородай та Ростислав Сенько) [7, с. 41].

За ініціативи Роменської козацької сотні із 1996 р. в Пустовійтівці започатковане щорічне урочисте відзначення дня народження Петра Калнишевського - свято «Калнишева рада», яке відбувається на Петра і Павла 12 липня [6, с. 96]. У 2001 р. 15 липня вже традиційно у Пустовійтівці біля пам'ятника Петру Калнишевському відбулося святкування 310-річниці з дня його народження. Участь у заходах взяли козацькі організації, фермери. Як завжди відбувся молебінь, урочиста хода, посвята в козаки. В центрі села проходили козацькі змагання, виступи колективів самодіяльності, виставки, забави [9]. У Роменському краєзнавчому музеї відкрито постійно діючу виставку «Легендарний кошовий», а через три роки, створено відділ Петра Калнишевського [6, с. 96].

Із початку 2000-х святкування піднялися на новий рівень, вони стали відбуватися під егідою центральної влади. У зв'язку із підготовкою до 200-

річчя від дня смерті кошового, 16 червня 2003 р. розпорядженням Кабінету міністрів України було розроблено заходи щодо вшанування пам'яті Петра Калнишевського та утворено організаційний комітет. День пам'яті планувалося відзначити 15 листопада 2003 р. на державному рівні. У Ромнах, Києві, на Хортиці та ін. місцях готувалися відповідні вечори, виставки, художні та документальні фільми, книги тощо. Вулиці іменем Петра Калнишевського планувалося назвати у Ромнах та Нікополі. Роменська влада висунула ідею створити у Пустовійтівці пантеон козацької слави. Ця ідея нібито знайшла підтримку серед членів організаційного комітету, але реалізована не була. Адміністрацією роменського краєзнавчого музею порушувалося питання реставрації Троїцької церкви та відновлення Покровської, повернення праху кошового, встановлення на території монастиря погруддя Петра Калнишевського, випуску пам'ятної монети, конверта, марки [7, с. 36].

На святкування прибули представники центральної, обласної та місцевої влади, інтелігенції, зокрема Олекса Ющенко. Панахиду за кошовим очолив єпископ Сумський і Охтирський УПЦ КП Флавіан (Пасічник). У м. Ромни на честь Петра Калнишевського перейменовано вулицю Анатолія Луначарського та названо навчально-виховний комплекс міста. У краєзнавчому музеї відбулося відкриття спеціального відділу та презентовано історико-краєзнавчий нарис «Роменщина - батьківщина Петра Калнишевського» [10, с. 10; 11; 12; 7, с. 36]. Сьогодні ім'я Петра Калнишевського носять вулиці понад 20 українських міст, у тому числі Києва, Львова, Сум, Житомира, Запоріжжя, Рівного, Новомосковська, Хмельницького, Умані, Сколе. Наукове відзначення цієї дати відбулося в українських вишах. Зокрема, у жовтні 2003 р. у Переяслав-Хмельницькому державному педагогічному університеті ім. Г. Сковороди започатковано конкурс знавців історії запорозького козацтва серед учнівської та студентської молоді краю. Професорсько-викладацьким колективом кафедри української історії та етнополітики Київського національного університету ім. Т. Шевченка організовано серед студентів вузу лекційні та семінарські заняття: «Петро Калнишевський - славний син українського народу» [8, с. 356].

Заходи пов'язані із відзначенням 200-річчя від дня смерті Петра Калнишевського відбулися і на місці його упокоєння - Соловецькому монастирі. Директор національного заповідника «Хортиця» Г. Кропивко і керівник ВАТ «Мотор Січ» В. Богуслаєв ініціювали встановлення на Соловках бюста П. Калнишевського, ця ідея знайшла підтримку у директора Соловецького музею-заповідника М. Лопаткіна. Крім того, керівництво заповідника вирішило доповнити проект відкриття меморіальної кімнати, двері якої вели б до келії П. Калнишевського. Саме там вирішено встановити виготовлений в майстерні «Мотор Січ» бюст, зображення для якого взято із січової Покрови. Приміщення музейної кімнати та бюст освятить настоятель Спасо-Преображенського Соловецького монастиря архімандрит Йосип [8, с. 356].

Новий етап вшанування пам'яті Петра Калнишевського пов'язаний із іменами братів Віктора та Петра Ющенко і президентством Віктора Ющенка. В ході підготовки до відзначення 315-ї річниці від дня народження Петра

Калнишевського у 2005 р. було видано Розпорядженням Президента України В. Ющенка про заходи щодо вшанування пам'яті. У 2006 р. розпорядженням Кабінету Міністрів України було затверджено план заходів. Насамперед було відновлено Троїцьку церкву у с. Пустовійтівка та закладено біля неї «Калнишевський гай», створено історико-культурний заповідник «Посулля», який об'єднав пам'ятки історії та культури Роменського і Недригайлівського районів, козацьке свято «Калнишева рада» підвищено до рангу всеукраїнського, у с. Пустовійтівці створено музей Петра Калнишевського, виготовлено та встановлено біля Троїцької церкви копію надмогильної плити кошового. На урочистості до Пустовійтівки завітали Президент України Віктор Ющенко, меценат по відбудові Троїцької церкви Петро Ющенко, патріарх Київський і всієї Руси-України Філарет (Денисенко) та інші. Заходи також відбулися у смт. Петриківці, на Запорозькій Січі, проводилися науково-практичні конференції, тематичні читання, екскурсії, виставки тощо [13-17].

Урочистості на малій батьківщині Петра Калнишевського відбуваються щорічно. У 2012 р. завдяки старанням Віктора та Петра Ющенко на центральній площі Недригайлівки відкрито пам'ятник Петру Калнишевському. Регулярною є «Калнишева рада», щоправда сьогодні вона знову має статус обласного свята. У 2012 р. Національним банком України в обіг введено срібну пам'ятну монету «Петро Калнишевський» номіналом 10 гривень [18; 19]. Кілька разів Соловки відвідували українські делегації. У 2004 р. делегація, яку організував народний депутат України В'ячеслав Богуслаєв, у 2008 р. делегація на чолі із Президентом України Віктором Ющенко [20].

Повертається ім'я кошового Петра Калнишевського і до українського війська. 10 лютого 2009 р. відділу прикордонної служби «Шалигіне» Сумського прикордонного загону Східного регіонального управління Державної прикордонної служби України Указом Президента України Віктора Ющенка присвоєно ім'я Петра Калнишевського. 23 серпня 2018 р. Указом Президента України Петра Порошенка ім'я Петра Калнишевського присвоєно 21 окремій бригаді охорони громадського порядку Національної гвардії України [21; 22].

Наступний етап вшанування пам'яті Петра Калнишевського відбувся після його канонізації і пов'язаний із церковним шануванням. У 2008 р. Помісний Собор УПЦ КП вирішив приєднати Петра Калнишевського, як праведного, до лику святих для загального церковного шанування і занести його ім'я у православний церковний календар. Останки його визначено вважати святими мощами та віддати їх на волю Божу. День пам'яті визначено святкувати 13 листопада в день його смерті. Собор також благословив писати новопрославленому праведнику ікону для поклоніння та будувати на його честь храми. За визначенням Собору, праведний Петро Калнишевський своїм життям показав приклад смирення і терпіння, великої любові до Бога і свого народу та краю [23]. У 2014 р. УПЦ МП приєднала до лику святих Петра Калнишевського для шанування в межах Запорізької єпархії.

Після канонізації 2008 р. розпочалося зведення храмів на честь Петра Калнишевського. Під час візиту 26 квітня 2008 р. на Великдень у Хоружівку, Віктор Ющенко узяв участь у закладанні наріжного каменю для спорудження

першого в Україні храму Петра Калнишевського у Недригайлові. 27 жовтня 2010 р. відбулося освячення накупольних хрестів собору. 2 листопада було встановлено три куполи, а наступного дня - решту два. Того ж дня до собору знову завітав В. Ющенко і висловив побажання назвати храм на честь кошового [5, с. 90-92]. Собор будували швидкими темпами, вже 17 вересня 2011 р. за участі патріарха Філарета (Денисенка) та церковних ієрархів відбулося освячення новозбудованого храму на честь Праведного Багатостраждального Петра Калнишевського, зведеного на кошти братів Ющенків у Недригайлові. У селі Костянтинові Недригайлівського району засновано монастир Праведного Петра Калнишевського. У 2015 р. храм на честь Святого Петра Калнишевського патріархом Філаретом (Денисенко) освячено на хуторі Буда в Холодному Яру [24]. Сьогодні церкви на честь Петра Калнишевського діють у Білій Церкві, Нікополі тощо. Спостерігається народне шанування та поклоніння цьому святому. Особливо актуальним це стало після 2014 р., коли українські військові просять допомоги в обороні України у одного із найбільших її захисників, який і сам постраждав за Україну.

Отже, починаючи із 1990 р. розпочинається вшанування пам'яті останнього кошового Петра Калнишевського із офіційних заходів, що було проведено в м. Ромни та с. Пустовійтівка Роменського району. Ще в процесі підготовки 500-річчя українського козацтва та 300-річчя від дня народження Петра Калнишевського його постать показала свою консолідуючу роль для українського суспільства, адже грошові пожертви для його увіковічення надходили з усієї України. Починаючи із 1990-х рр. відбувається меморіалізація постаті кошового та створення пов'язаних із ним місць пам'яті та відповідних топонімів. Першими з них були пам'ятники у м. Ромни та с. Пустовійтівка, відкриті у 1990 р. та 1991 р. відповідно. Починаючи із початку 2000-х років вшанування пам'яті кошового відбувається на державному рівні, місцеве козацьке свято «Калнишева рада» перетворюється на всеукраїнське. Особлива увага постаті Петра Калнишевського приділялася за часів президенства Віктора Ющенка, тоді ж було відновлено побудовану кошовим Троїцьку церкву на його малій батьківщині, кілька офіційних українських делегацій відвідали Соловецький монастир, де також створено відповідні місця пам'яті. Після канонізації Петра Калнишевського у 2008 р. УПЦ КП розпочинається і релігійне вшанування пам'яті. Таким чином, постать Петра Калнишевського зайняла вагоме місце в національній пам'яті українців, відіграючи консолідуючу роль та подаючи приклад боротьби за Українську державу.

---

1. Гриценко К. Підготовка до 300-літнього ювілею П.І. Калнишевського. *Комуністичним шляхом*. 1990. 1 червня. С. 2.

2. Увічнимо ім'я П.І. Калнишевського. *Панорама Сумщини*. 1990. 19 липня. С. 2.

3. Даниленко Н. Козацькому роду нема переводу. *Ленінська правда*. 1990. 8 серпня. С. 4.

4. Яковенко Г. Імені Калнишевського. *Панорама Сумщини*. 1990. 13 грудня. С. 8.

5. Абаровський І. П.І. Калнишевський у пам'яті земляків. *Часопис української історії*. 2016. Спецвипуск 34. С. 89-95.

6. Іващенко О. Відродження пам'яті про кошового П. Калнишевського в заповіднику «Посулля». *Часопис української історії*. 2016. Спецвипуск 34. С. 95-99.
7. Панченко В.В., Іващенко О.В. Роменщина - батьківщина Петра Калнишевського. Ілюстрований краєзнавчий нарис. Суми: ВПП «Мрія-1», 2003. 40 с.
8. Коцур В.П., Коцур А.П. Від Сули до Білого моря: шлях через три століття. Київ-Переяслав-Хмельницький: Книги-XXI, 2004. 360 с.
9. Андрійченко М. Кошовий у пам'яті народу. *Голос Посулля*. 2001. 29 серпня. С. 4.
10. Манжела Б. Край козацький. *Слово просвіти*. 2003. 3-9 грудня. С. 10.
11. Нестеренко П. Пам'яті останнього кошового. *Урядовий кур'єр*. 2003. 8 листопада. С. 9.
12. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.06.2003 р. № 367-р Про заходи щодо вшанування пам'яті Петра Калнишевського. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/367-2003-%D1%80> (дата звернення 09.08.2019).
13. Розпорядження Президента України від 14.11.2005 № 1230/2005-рп Про заходи щодо вшанування пам'яті останнього кошового отамана Запорізької Січі Петра Калнишевського. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1230/2005-%D1%80%D0%BF> (дата звернення 09.08.2019).
14. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.06.2003 р. № 367-р Про заходи щодо вшанування пам'яті Петра Калнишевського. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/367-2003-%D1%80> (дата звернення 09.08.2019).
15. Савченко Н. Калнишева слава. *В двох словах*. 2006. 2 серпня. С. А. 5.
16. Целін О. Калнишева рада - 2006. *Суми і сумчани*. 2006. 20 липня. С. 3.
17. Останній отаман Запорізької Січі. *Урядовий кур'єр*. 2006. 4 травня. С. 2.
18. Постанова Верховної Ради України від 06.07.2011 № 3600-VI Про відзначення 320-річчя з дня народження Калнишевського Петра Івановича - політичного і військового діяча, останнього кошового отамана Запорізької Січі. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3600-17> (дата звернення 09.08.2019).
19. Лист Національного банку України від 26.03.2012 № 67-112/263 Про введення в обіг пам'ятної монети «Петро Калнишевський». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0263500-12> (дата звернення 09.08.2019).
20. Кулиняк Д. Повернення Петра Калнишевського. *Україна молода*. 2015. 10-11 липня. № 92. С. 13.
21. Указ Президента України від 10.02.2009 № 78/2009 Про присвоєння імені Петра Калнишевського відділу прикордонної служби «Шалигіне» Сумського прикордонного загону. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/78/2009> (дата звернення 09.08.2019).
22. Указ Президента України від 23.08.2018 № 240/2018 Про присвоєння імені Петра Калнишевського 21 окремій бригаді охорони громадського порядку Національної гвардії України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/240/2018> (дата звернення 09.08.2019).
23. Діяння Освяченого Помісного Собору Української Православної Церкви Київського Патріархату «Про канонізацію праведного Петра Калнишевського, останнього кошового отамана Запорізької Січі (1691-1803 рр.)». URL: risu.org.ua/ua/index/resources/church_doc/uoskr_doc/34664/ (дата звернення 08.04.2019).
24. Косенко В. Святині Холодного Яру. *Військо України*. 2015. Серпень. С. 53-55.

References

1. Hrytsenko K. Pidhotovka do 300-litnoho yuvileiu P.I. Kalnyshevskoho. *Komunistychnym shliakhom*. 1990. 1 chervnia. S. 2.
2. Uvichnyimo imia P.I. Kalnyshevskoho. *Panorama Sumshchyny*. 1990. 19 lypnia. S. 2.
3. Danylenko N. Kozatskomu rodu nema perevodu. *Leninska pravda*. 1990. 8 serpnia. S. 4.
4. Yakovenko H. Imeni Kalnyshevskoho. *Panorama Sumshchyny*. 1990. 13 hrudnia. S. 8.
5. Abarovskiy I. P.I. Kalnyshevskiy u pamiati zemliakiv. *Chasopys ukrainskoi istorii*. 2016. Spetsvypusk 34. S. 89-95.
6. Ivashchenko O. Vidrodzhennia pamiati pro koshovoho P. Kalnyshevskoho v zapovidnyku «Posullia». *Chasopys ukrainskoi istorii*. 2016. Spetsvypusk 34. S. 95-99.
7. Panchenko V.V., Ivashchenko O.V. Romenshchyna - batkivshchyna Petra Kalnyshevsoho. Ілюстрований краєзнавчий нарис. Суми: ВПП «Мрія-1», 2003. 40 с.
8. Kotsur V.P., Kotsur A.P. Vid Suly do Biloho moria: shliakh cherez try stolittia. Kyiv - Pereiaslav-Khmelnytskyi: Knyhy-KhKhI, 2004. 360 s.
9. Andriichenko M. Koshovi u pamiati narodu. *Holos Posullia*. 2001. 29 serpnia. S. 4.
10. Manzhela B. Krai kozatskyi. *Slovo prosvity*. 2003. 3-9 hrudnia. S. 10.
11. Nesterenko P. Pamiati ostannoho koshovoho. *Uriadovyi kurier*. 2003. 8 lystopada. S. 9.

12. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 16.06.2003 r. № 367-r Pro zakhody shchodo vshanuvannia pamiati Petra Kalnyshevskoho. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/367-2003-%D1%80> (data zvernennia 09.08.2019).
13. Rozporiadzhennia Prezydenta Ukrainy vid 14.11.2005 № 1230/2005-rp Pro zakhody shchodo vshanuvannia pamiati ostannoho koshovoho otamana Zaporizkoi Sichi Petra Kalnyshevskoho. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1230/2005-%D1%80%D0%BF> (data zvernennia 09.08.2019).
14. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 16.06.2003 r. № 367-r Pro zakhody shchodo vshanuvannia pamiati Petra Kalnyshevskoho. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/367-2003-%D1%80> (data zvernennia 09.08.2019).
15. Savchenko N. Kalnysheva slava. *V dvukh slovakh*. 2006. 2 serpnia. S. A. 5.
16. Tselin O. Kalnysheva rada - 2006. *Sumy i sumchany*. 2006. 20 lypnia. S. 3.
17. Ostannii otaman Zaporozkoi Sichi. *Uriadovi kurier*. 2006. 4 travnia. S. 2.
18. Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 06.07.2011 № 3600-VI Pro vidznachennia 320-richchia z dnia narodzhennia Kalnyshevskoho Petra Ivanovycha - politychnoho i viiskovoho diiacha, ostannoho koshovoho otamana Zaporizkoi Sichi. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3600-17> (data zvernennia 09.08.2019).
19. Lyst Natsionalnogo banku Ukrainy vid 26.03.2012 № 67-112/263 Pro vvedennia v obih pamiatnoi monety «Petro Kalnyshevskiy». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0263500-12> (data zvernennia 09.08.2019).
20. Kulyniak D. Povnennia Petra Kalnyshevskoho. *Ukraina moloda*. 2015. 10-11 lypnia. № 92. S. 13.
21. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 10.02.2009 № 78/2009 Pro prysvoiennia imeni Petra Kalnyshevskoho viddilu prykordonnoi sluzhby «Shalyhine» Sumskoho prykordonnogo zahonu. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/78/2009> (data zvernennia 09.08.2019).
22. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 23.08.2018 № 240/2018 Pro prysvoiennia imeni Petra Kalnyshevskoho 21 okremii bryhadi okhorony hromadskoho poriadku Natsionalnoi hvardii Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/240/2018> (data zvernennia 09.08.2019).
23. Diiannia Osviachenoho Pomisnogo Soboru Ukrainskoi Pravoslavnoi Tserkvy Kyivskoho Patriarkhatu «Pro kanonizatsiiu pravednogo Petra Kalnyshevskoho, ostannoho koshovoho otamana Zaporizkoi Sichi (1691-1803 rr.)». URL: http://risu.org.ua/ua/index/resourses/church_doc/uockp_doc/34664/ (data zvernennia 08.04.2019).
24. Kosenko V. Sviatyni Kholodnoho Yaru. *Viisko Ukrainy*. 2015. Serpen. S. 53-55.

Олицкий В. А.

кандидат исторических наук, старший преподаватель кафедры истории Украины, Сумский государственный педагогический университет им. А.С.Макаренка (Украина). ORCID ID 0000-0001-5518-5127.

ЧЕСТВОВАНИЕ ПАМЯТИ ПЕТРА КАЛНЫШЕВСКОГО В УКРАИНЕ

В статье осуществлен анализ памяти последнего кошевого Запорожской Сечи Петра Калнышевского в Украине через призму формирования национальной памяти украинцев. Исследован процесс мемориализации фигуры кошевого. Проанализированы создание мест памяти и формирование соответствующих топонимов. Установлено, что первые места памяти были памятники в г. Ромны и с. Пустовойтовка Роменского района, открытые в 1990 и 1991 гг. соответственно. Первые улицы в честь Петра Калнышевского названы в г. Запорожье и с. Пустовойтовка в начале 1990-х гг. Сегодня в Украине именем кошевого названо около 30 улиц. Отдельно анализируются научные мероприятия и фестивали, как способы увековечения. Освящены мероприятия по чествованию на месте ссылки и захоронения - на территории Соловецкого монастыря.

Прослеживается роль государственной и местной власти, общественных объединений в чествовании памяти Петра Калнышевского. Отмечается, что с начала 2000-х годов растет внимание государства к данному вопросу. Констатируется, что новый этап в чествовании наступил после 2008 г., когда Калнышевский был канонизирован УПЦ КП. С этого времени началось строительство храмов и монастырей в его честь. Установлено, что личность Петра Калнышевского занимает важное место в национальной памяти украинцев, будучи объединяющей для населения различных регионов и диаспоры.

Ключевые слова: кошевой атаман, Запорожская Сечь, национальная память, место памяти, канонизация.

Olitskyi V. O.

PhD (History), Senior Lecturer at the Department of History of Ukraine, Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko (Ukraine). *ORCID ID 0000-0001-5518-5127*.

THE HONORING OF PETRO KALNYSHEVSKY MEMORY IN UKRAINE

The article analyzes the memory of the last leader of Zaporozka Sich in Ukraine Petro Kalnyshevsky, through the prism of formation the Ukrainian's national memory. The process of leader memorialization is investigated and determined that the first attempts in Ukraine were plans to open a museum of Cossack's glory in the village Pustovytivka, Romny district in 1990. But such plans were only realized at the beginning of the 21st century from the opening of special exhibitions dedicated to Petro Kalnyshevsky in the Romny Museum of Local Lore and Khortytsia. Analyzed creating places of memory and formation appropriate place's names. It's established that the first places of memory were the cemetery monuments in Romny and Pustovytivka, Romny district, were opened in 1990 and 1991. The first streets in honor of Petro Kalnyshevsky are named in Zaporozhya and Pustovytovka at the beginning of 1990s, today in Ukraine there are 30 streets have names of Petro Kalnyshevsky. Science events and festivals are analyzed separately, as the ways of immortalization.

Announced events of honoring at the place of exile and the burial of the leader - in the territory of the Solovetsky monastery. Traceable the role of state and local government, public associations in honoring the memory of Petro Kalnyshevsky. It is noted that it has been increasing the state's attention to this issue since 2000s. However, such role is enhanced when the anniversaries of this historical figure are approaching and are falling into other periods. It is stated that a new stage in honoring came after 2008, when Kalnichevsky was canonized by the Ukrainian Orthodox Church Kyiv Patriarchate. It has begun the building of temples and monasteries in his honor. It is established that Petro Kalnyshevsky holds an important place in the Ukrainian national memory being the unite power for population of different regions and the diaspora.

Key words: *chieftain, Zaporizhzhya Sich, national memory, places of memory, canonization.*

Отримано 09.06.2019